

Bakos Klára

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Egyetemi Könyvtár

A közös katalogizálás modelljének megvalósítása a honvédségi felsőoktatási szakkönyvtárakban

A felsőoktatási törvény hatása a katonai felsőoktatási és szakkönyvtárakra. Az együttműködés előzményei és kibontakozása. Közös katalogizálás és szolgáltatások fejlett számítógépes és telekommunikációs infrastruktúra alapján. Egységes rendszer – szoros koordináció – magasabb színvonalú információs ellátás. Start 1998 novemberében.

Általános helyzetkép

A katonai felsőoktatás az elmúlt két évben szerkezetileg átalakult. A Szolnoki Repülőtiszt Főiskola intézeti szinten, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola hadtudományi kari szinten betagozódott a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) szervezetébe.

Több intézet – a Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ, a Leszerelési és Civilkatonai Kapcsolatok Központja, a Stratégiai Védelmi Kutató Intézet, a Regionális Katonai Környezetbiztonsági Központ, a Repülőtiszt Intézet – is a budapesti campushoz tartozik.

Az új felsőoktatási törvény értelmében a *Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola* és a ZMNE 1998-ban előreláthatólag szövetségre lép egymással *Katonai Felsőoktatási Szövetség* néven.

A katonai felsőoktatási integráció konzekvenciái az érintett intézmények könyvtárait is érintik. A képzési-oktatási struktúra átalakulása, a három campusos (Budapest, Szolnok, Szentendre), de intézményileg integrált működés a könyvtárak között is korszerű, a nemzeti és nemzetközi trendeknek megfelelő, stabil alapokon nyugvó, tervezett együttműködést tesz szükségessé.

A tudományos szakirodalmi információ iránti igény a hadtudomány területén – az információ világméretű szerepének, a szakmai tudás megnövekedett jelentőségének következményeként – az utóbbi években látványosan és ugrásszerűen megnőtt.

A honvédség társadalmi megítélésének pozitív irányú elmozdulásából, valamint a hadtudomány interdiszciplináris jellegéből adódóan a katonai felsőoktatási és szakkönyvtárak felhasználóinak köre kibővült. A hadtudományi információ nemcsak a katonai felsőoktatási intézmények, a HM-háttér-intézmények, a honvédelmi szféra egésze körében

lett kelendő árucikk, de a civil kontroll kiterjesztésével a polgári élet kutatói-politikai szférája részéről is jól körvonalazható, és határozott érdeklődés tapasztalható iránta.

A „preosztott” működés korszaka

A Magyar Honvédség szakirodalmi információs rendszerének szerepét a *Hadtudományi Szakirodalmi Integrált Információs Rendszer (HSZIIR)* töltötte be.

A katonai felsőoktatási könyvtárak közötti integrációnak megvannak a maga hagyományai. 1992-ben az IIF program keretében közös automatizációs tervre alapozva, hadtudományi adatbázis építésére és online szolgáltatásra HSZIIR néven együttműködési szerződést kötött nyolc katonai felsőoktatási és szakkönyvtár:

*Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Könyvtár,
Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtár,
Magyar Honvédség Haditechnikai Intézet Könyvtára,
Magyar Honvédség Térképészeti Hivatal Könyvtára,
ZMNE Szolnoki Repülőtiszt Intézet Könyvtára,
ZMNE Hadtudományi Kar Könyvtára,
Honvéd Vezérkar Tudományszervező Osztály Katonai Könyvtára,
Magyar Honvédség Légierő Vezérkar Könyvtára.*

A HSZIIR kétlépcsős programja

Az automatizáció 1. szakaszának célkitűzése az volt, hogy a tagkönyvtárak az integrációs kör

vezető könyvtárában (ZMNE) már létező, de tematikusan szűk hadtudományi adatbázist közösen építsék, illetve saját adatbázisokat hozzanak létre.

A 2. szakasz célja pedig az volt, hogy egy integrált könyvtári rendszer telepítésével a valódi osztott katalogizálást valósítsák meg az integrációs körön belül.

Az együttműködés átfogó koordinációt igényelt, amely kiterjedt:

- az információs infrastrukturális alapok kialakítására (azonos szoftver, központi szervergép, PC munkaállomások, X.25 kommunikációs csatorna);
- a gyűjtőkör és szerzeményezés egyeztetésére;
- a rendszerbe kerülő dokumentumtípusok körére;
- a folyóiratok figyelésére, analitikus föltárására;
- a feldolgozás/katalogizálás szempontjaira és szabványosítására;
- a tartalmi feltárás mélységére és szintjeire;
- a hadtudományi tezaurusz használatára és fejlesztésére.

A fentiekkel kapcsolatos megállapodásokat írásban rögzítették a részt vevő könyvtárak (szerződés, útmutató, módszertani anyagok, beviteli formátumok stb.).

A HSZIIIR létének jogosultságát és szükségességét igazolták eddigi eredményei, a használat gyakorisága. Szolgáltatásai a honvédségi szférában és országosan is keresettek voltak (irodalomkutatások, témafigyelések, témabibliográfiák előállítása, kiadványok szerkesztése stb.).

A koordináció akkor elért szintje már egy forrásmegosztáson alapuló működés lényegi struktúráját jelentette. Az együttműködés négy éve során szerzett tapasztalatok rávilágítottak azokra az elemekre, amelyek az új integrációs modell archimedesi pontjai lehetnek. A rendszer időközben továbbfejlődött, és korszerű működése új követelményeknek kell, hogy megfeleljen.

A Honvédelmi Minisztérium (HM) aktív részvétele a békepartnerségi programban, a NATO-tagságra való felkészülés új kihívások elé állítja a könyvtárakat is:

- Az adatbázis gyűjtőkörét ki kell bővíteni a NATO-dokumentumokkal (ez elsősorban az Egyetemi Könyvtárat érinti), amelyeket – differenciált jogosultságokkal – hozzáférhetővé kell tenni a honvédségi szféra felhasználói számára; a szakterületnek meg kell felelnie a NATO-kompatibilitási követelményeknek.
- Elérhetővé kell tenni a külső forrásból származó adatokat (pl. NATO-adatbázisok), és meg kell oldani a saját rendszerbe integrálásukat.
- Fel kell gyorsítani a döntést, kutatást, oktatást segítő szakirodalmi információk eljuttatását a felhasználókhoz.

- Az Országos Szakirodalmi Integrált Információs Rendszer integráns részévé kell tenni a megújult HSZIIIR-t, mint a szakterület képviselőjét.
- Együttműködést kell kialakítani a hazai hálózati rendszerekkel és könyvtárakkal (MOKKA, Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár, Magyar Elektronikus Könyvtár stb.).

A felhasználói szokásokban bekövetkezett paradigmaváltás megköveteli:

- a katonai felsőoktatási könyvtárak állományainak egyetlen korpuszt alkotó megjelenítését;
- az információ formátumtól és helytől független, átlátható elérhetőségét;
- a különböző telephelyeken (Budapest, Szolnok, Szentendre) működő könyvtárak elektronikus katalógusaihoz közvetlen, egységes felületű hozzáférhetőséget az integrálódott intézmények bármely pontjáról;
- a nyilvános olvasói elektronikus katalógust és a multimédiás keresési lehetőséget;
- külső forrásból származó adatok, Internet-források (WWW-szerverek, gopherek, adatbázisok, NATO-adatbázisok) elérhetőségét, a találatok saját rendszerbe történő letöltését és integrálását;
- a dokumentum teljes szövegű megjeleníthetőségét;
- a széles körű szakirodalmi szolgáltatásokat;
- a titkosított dokumentumok megfelelő kezelését;
- a differenciált olvasói jogosultságok bevezetését;
- az e-mail rendszerek használatát;
- a CD-ROM adatbázisok hálózati használatát;
- felhasználói széljegyzetek készítését;
- az információközvetítés gyorsaságát.

A program megvalósítása során várható a könyvtári munkafolyamatok racionalizálódása:

- a könyvtári funkciók (menedzsment, katalogizálás, feltárás stb.) sima és gyors folyamattá válnak;
- megszűnik a párhuzamos feldolgozás a közös katalogizálás bevezetésével, kiküszöbölhetők a duplikációk, csökkennek a hibalehetőségek;
- felszámolhatók a hagyományos katalógusok;
- az adatokat a rendszer bármely pontjáról be lehet vinni;
- mindhárom könyvtár közösen alakíthatja és tervezheti meg gyűjtőkörét, a dokumentumok beszerzését;
- az emberi erőforrásokkal korszerűbb módon lehet gazdálkodni;
- a szoftvertől függően számos ésszerűsítésre nyílik lehetőség.

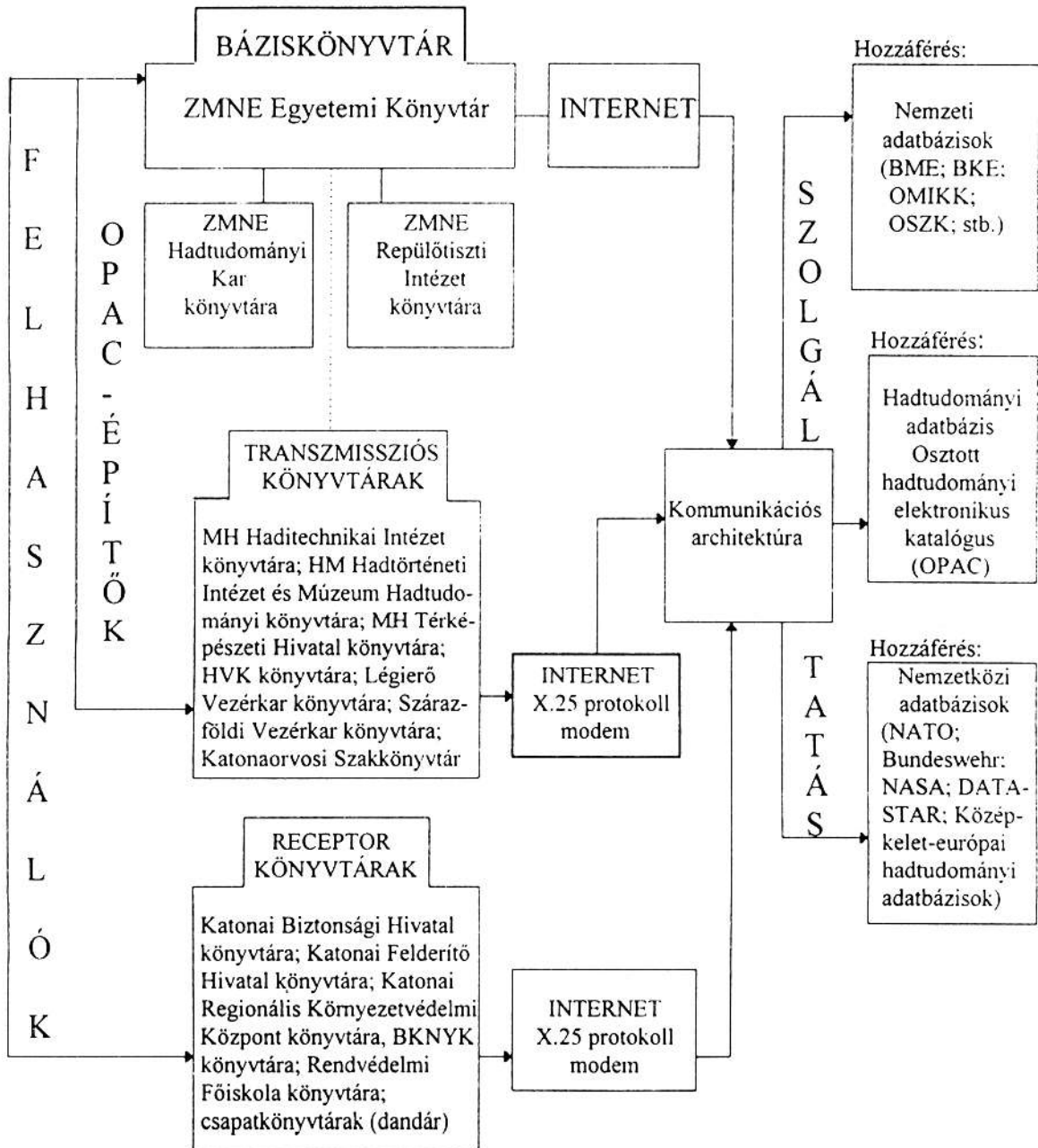
A fejlesztés és megújulás iránya. A valódi együttműködés

A megújult HSZIIR (a későbbiekben HONVEDOK) szervezeti modellje (1. ábra) több szintet tartalmaz.

1. **Báziskönyvtár**, amely átfogóan koordinálja a rendszert mind informatikai, mind könyvtárügyi kérdésekben. Ez a feladat – adottságai alapján – az Egyetemi Könyvtár teendője marad továbbra is.

2. **Transzmissziós szerepkört** töltenek be a közvetítő könyvtárak, azaz a katonai szakkönyvtárak (a HTI könyvtára, a HVK könyvtára, a Térképészeti Hivatal könyvtára, a HIM hadtudományi könyvtára, a Szárazföldi Vezérkar könyvtára, a Légierő Vezérkar könyvtára), valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola könyvtára.

Ezek a könyvtárak az átfogó koordináció keretében, de autonóm tagkönyvtárként vesznek részt a rendszerben.

1. ábra A honvédségi könyvtári rendszer modellje

3. Az úgynevezett *receptor*, azaz *fogadó könyvtárak* (csapatkönyvtárak dandárszintig, zászlóalj-szintig), amelyek a megfelelő infrastrukturális eszközök segítségével (jól parametrizált számítógép és modem, Internet vagy mikrohullám) kaphatnak szakirodalmi információs szolgáltatásokat az 1–2. pont könyvtáraitól. E könyvtáraknak fontos szerepük lehet a hadtudományi (haditechnika, hadtörténelem, katonaföldrajz, biztonságpolitika stb.) szakirodalmi információ közvetítésében nemcsak a honvédségi, hanem a körzetükhöz tartozó városi és megyei könyvtárak számára is.

A fogadó könyvtárak bekapcsolása a rendszerbe új elemként jelentkezik a modellben a felhasználói kör kiszélesítése érdekében.

A fejlesztés automatizációs (számítástechnikai) modellje

1. A báziskönyvtár (az Egyetemi Könyvtár) és a közvetítő könyvtárak (szakkönyvtárak) azonos szoftver használatával biztosítják
  - a HSZIIIR kompatibilitását,
  - a könyvtárak közötti adatcsere-forgalmat,
  - a közös katalogizálást.
2. Megfelelő hardverkörnyezet kialakítására van szükség, azaz azonos hardverplatformot kell létrehozni könyvtáranként. Az Egyetemi Könyvtárban bővíteni kell ezenkívül a központi erőforrásgépet is.
3. A kommunikációs architektúrát minden szinten azonos színvonalon kell kiépíteni, mert ez ad garanciát a rendszer tényleges működésére.

A jelenlegi stádium

- A ZMNE központi, kari és intézeti könyvtárai részére a fenntartó megvásárolta, a szoftvercég pedig máris telepítette az OLIB-rendszert;

- az érintett könyvtárak elkezdtek a munkafolyamatok megtervezését, ütemtervet készítettek, és megindultak a koordinációs egyeztetések;
- megfelelően halad a korszerű hardverkörnyezet és a kommunikációs architektúra kialakítása;
- megkezdődött az adatkonverzió;
- központi döntés született az azonos szoftver használatáról az említett könyvtárak körében.

Meglevő adottságok

A *budapesti campuson* az intézmény informatikai infrastruktúrája az Egyetemi (központi) Könyvtár rendelkezésére áll. Pályázatok és a folyamatos önerős fejlesztések eredményeként kiépült az optikai törzskábelen alapuló nagy sebességű backbone (100 MHz FastEthernet-hálózat), elindult a felhasználói pontok és LAN-hálózatok tipizálása (10 MHz Ethernet-felület). Megindult a strukturált kábelezési rendszer kiépítése. A WAN kommunikációs lehetőség (Internet-hozzáférés) a hálózaton keresztül biztosítva van. A rendszerhez való távoli hozzáférés (MODEM-kapcsolat) 4 PBX behívásos vonalon és 2 telefonfóvonalon lehetséges egy Unix-alapú hostgép segítségével.

A hálózatot három RISC 6000 (RISC 6000/41 T, RISC 6000/200, RISC 6000/970B) nagy teljesítményű számítógép, és egy hat gépet magában foglaló, PC-alapú szoftverfarm szolgálja ki.

Fejlesztésre szorul a szolnoki és a szentendrei telephely kommunikációs rendszere, valamint a könyvtárak számítógépparkja; a helyzet feltehetőleg 1998 őszére stabilizálódik.

A közös működés megindítását egyelőre három könyvtár (Budapest, Szentendre, Szolnok) részvételével november 15-ére tervezzük. További tagkönyvtárak kapcsolódása 1999-re várható.

Beérkezett: 1998. VI. 10-én.

Állást kínál

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár **osztályvezetőt** keres a **kiadványbeszerző és -feldolgozó osztályra**. Követelmények: felsőfokú könyvtárosi végzettség, angol nyelvtudás, jártasság számítógépes könyvtári rendszerek használatában, többéves gyakorlat. Jelentkezés szakmai önéletrajzzal **Szántó Péter** igazgatónál, 1088 Budapest, Múzeum u. 17., tel.: 338-4837, fax: 318-0109, e-mail: dirlibr@omk.omikk.hu

---

Állást keres

ELTE BTK könyvtár-esztétika, kulturális menedzserképző végzettséggel, angol felsőfokú C, orosz középfokú C vizsgával, számítógépes gyakorlattal **Krizsma Judit** (25 éves). Telefon: 338-4837.
